

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

ÚSTAV TRANSLATOLOGIE

Bakalářská práce

Irena Šenkeříková

Komentovaný překlad: *L'Homme et le chien. Bien communiquer.*

(Pageat, Patrick. Odile Jacob. Paris , 1999)

Commented translation: *L'Homme et le chien. Bien communiquer.*

(Pageat, Patrick. Odile Jacob. Paris , 1999)

Praha, 2013

Vedoucí práce: PhDr. Šárka Belisová

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Šárce Belisové, která mi velmi pomohla při konzultacích problematických míst v překladu a poskytla mi cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat MVDr. Haně Vítkové za pomoc s termíny z oblasti veterinárního lékařství.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 11.1.2013

Irena Šenkeříková

Anotace

Tato závěrečná bakalářská se skládá ze dvou částí, z českého překladu francouzského textu a z následného komentáře. Jedná se o překlad úryvku francouzské příručky pro chovatele psů *L'Homme et le chien. Bien communiquer.*, jejímž autorem je veterinář a entomolog Patrick Pageat. V první části, kterou je překlad, jsem se zaměřila na vytvoření srozumitelného a funkčně ekvivalentního textu pro českého čtenáře. Zachovala jsem primární funkci originálu, tedy poskytnutí informací a užitečných rad chovatelům psů.

Druhá část práce obsahuje detailní překladatelskou analýzu výchozího textu. Dále se v druhé části zaměřuji na představení konkrétních překladatelských řešení, která jsem zvolila při převodu do češtiny. Závěr práce shrnuje použité překladatelské metody a nastiňuje typologii překladatelských problémů.

Klíčová slova

Komentovaný překlad, překladatelská analýza, typologie překladatelských problémů, metoda překladu, transpozice, explicitace, generalizace, redundance, kondenzace, modalita, intelektualizace, nivelizace, koherence, koheze.

Synopsis

This final bachelor thesis consists of two parts, czech translation of the french text and its commentary. The first part of this thesis is a translation of one section of the French breeders guide *L'Homme et le chien. Bien communiquer.* written by french veterinarian and entomologist Patrick Pageat. In this first part which consists on translation, I focused on creating a comprehensible and straightforward text for the czech recipient. I perserved the essential function of the original text – to provide information and give to the breeders the useful advice.

The second part of the work consists detailed translation analysis of the original text. Then I focus on individual translation issues that I had to deal with in the czech text. The conclusion of the work summarizes the methods used in translation and provides the typology of problems.

Key words

Commented translation, translation analysis, typology of translation problems, translation method, transposition, explicitation, generalisation, redundancy, condensation, modality, intellectualisation, nivelisation, coherence, cohesion

OBSAH

PŘEKLAD.....	6
KOMENTÁŘ	23
1 Úvod.....	24
2 Překladačská analýza originálu.....	25
2.1 Kontext funkce originálu a překladu.....	25
2.1.1 Autor.....	26
2.1.2 Médium.....	27
2.1.3 Adresát.....	27
2.2 Výstavba a členění textu.....	28
2.2.1 Téma a obsah.....	28
2.2.2 Členění textu.....	29
2.3 Lexikální charakteristika originálu.....	30
2.4 Stylistická rovina.....	32
3 Typologie překladačských problémů a jejich řešení.....	33
3.1 Překlad nadpisů.....	34
3.2 Lexikální problémy.....	35
3.3 Přejaté termíny a slova cizího základu.....	38
3.4 Stylistické problémy.....	38
3.5 Koheze a koherence.....	39
3.6 Syntax a členění vět.....	39
3.7 Redundance.....	40
3.8 Gramatická rovina.....	41
3.9 Změny v interpunkci a grafickém členění.....	42
3.10 Kulturní odlišnosti.....	42
4 Metody řešení překladačských problémů.....	43
4.1 Transpozice.....	44
4.2 Modulace.....	44
4.3 Diluce a koncentrace.....	45
4.4 Étoffement a dépouillement.....	46
5 Závěr.....	47
Seznam použité literatury.....	48

PŘEKLAD

Umění komunikace

Jak se pes dorozumívá

Během procesu socializace se postupně rozvíjí podmínky pro vytvoření komunikačního systému. Ten je u psa, coby společenského zvířete, velmi důležitý. Můžeme jej rozdělit do čtyř kategorií, a to podle smyslového vnímání:

- olfaktorický neboli čichový kanál, zde se komunikace realizuje na chemické bázi, tedy prostřednictvím feromonů a takzvaných sociálních pachů (vnímání feromonů je vrozené a na rozdíl od sociálních pachů, které se pes učí rozeznávat postupně, je neovlivňuje žádný poznávací proces)
- vizuální kanál, je zásadním médiem, jež umožňuje vnímat všechna gesta a mimiku
- akustický kanál, jeho prostřednictvím probíhá dorozumívání v rovině sluchových vjemů
- taktilní neboli hmatový kanál, tento způsob komunikace bývá často opomíjen.

Současné poznatky o zmíněných způsobech dorozumívání jsou velmi nejednotné. Nejlépe probádaný je kanál vizuální. Principy, na kterých je založena logika držení těla a mimiky, již známe a více jasno máme i v oblasti olfaktorické komunikace. Zůstává zde však spousta neznámých, mimo jiné také proto, že schopnost člověka vnímat olfaktorické signály je přirozeně velmi omezená. Nedostatečně prozkoumanou oblastí jsou vokální podněty (viz zmínka na str. 56). Akustický kanál nebyl předmětem žádné vědecké studie, aktuální poznatky o něm jsou tedy pouze výsledkem pozorování. Co se týče taktilního kanálu, do popředí zájmu se dostal teprve nedávno a bývá směřován s řečí těla, neboť často představuje závěrečnou fázi probíhající komunikace mezi dvěma psy.

Vývoj těchto způsobů dorozumívání se značně liší. Komunikace prostřednictvím feromonů není naučená a objevuje se v konkrétním období, v určitém přesně vymezeném stádiu fyziologického vývoje psa. Daleko méně objasněná však zůstává role sociálních pachů, v podstatě není jasné, kdy dochází k jejich zapamatování. Zde musíme především zohlednit,

že čichový kanál je aktivní velmi brzy, štěňata díky němu totiž rozpoznávají matku ještě dříve, než jsou schopná otevřít oči.

➤ Zrak jako komunikační prostředek

O vizuálním kontaktu mluvíme v případě, kdy jsou určité signály, které pes vysílá (postoje, mimika) vnímány zrakem.

Tyto signály fungují podobně jako jakási šifra, zvíře si asociuje určité gesto, a později je také samo vykoná. Opakováním tohoto pohybu a jeho přizpůsobením vlastním možnostem a tempu poté vystihne nuance určitého sdělení. Tento „kód“ je tedy velmi přesný a obdivuhodně komplexní. Odkud se berou tyto základy gestikulace a jak se je štěňata naučí vnímat? Jakým způsobem si tento systém osvojí? Právě to je jeden z nejpozoruhodnějších jevů v období socializace.

Jak vznikají u psa různé postoje a mimika?

Všechny pohybové prvky, které při vizuální komunikaci budou sloužit jako signály, si pes osvojuje již koncem přechodového období. Tyto prvky jsou trojího typu.

- Řeč těla se skládá z primárních pohybů, které jsou na počátku motorických projevů spojených se základními životními potřebami zvířete. Jako příklad můžeme uvést situaci, kdy štěně získává zpracovanou potravu od matky kousáním do jejího čumáku. V období, kdy je odstaveno od mateřského mléka, si takto jednoduše může od fenky vynutit, aby vyvrátila kvůli němu předžvýkanou potravu. Je to velmi primitivní gesto, které má zpočátku jasný účel.

Jiným příkladem velmi důmyslného a složitého komunikačního článku je odstraňování výměšků, které fenka štěňatům vylíže. Pozorovali jsme, že v poporodním období je obrácí, lehce do nich strká čumákem a poté jim olizuje perineální oblast, aby uvolnila proces vylučování a močení. Tento popsany rituál obracení a následného vyměšování pak slouží jako základní prvky výchovy k submisivitě vůči dospělému jedinci. Uvedené situace spojené

s vegetativním obdobím štěněte jsou elementárními zdroji signálů figurujících v psím dorozumívání.

- V komunikaci, a především u gest týkajících se submisivity a poslušnosti, najdeme také prvky plnicí funkci takzvané výzvy ke hře. Tyto pohyby souvisí hlavně s postavením tlap. Pohyb tlapy dopředu směrem k čumáku je na počátku období socializace jedním ze způsobů, jak vyprovokovat druhého, aby si hrál. Tento naučený prvek se později stane základem pro „usmiřovací gesta“, kterými se pes vyhýbá agresivitě ze strany dominantních protějšků.

Obrázek č. 1: (výzva ke hře u štěněte) Štěně zvedá jednu tlapu dopředu směrem k čumáku.

- V sociální komunikaci hrají roli také sexuální signály. Jejich prostřednictvím psi vyjadřují submisivitu nebo odevzdanost. Předstírání kopulačních pohybů je typickým jevem provázejícím ovulaci fenky, jeho akceptováním dojde k uklidnění dominantního jedince a zabrání se tak případné agresii.

Jak se z jednotlivých pohybů stane komunikační systém?

Mechanismus platný pro celý zvířecí svět popsali vědci Julian Huxley a Konrad Lorenz a nazvali jej „ritualizace“. Ta se vyvíjí v měřítku celé evoluce, tedy skutečně dlouhodobě, a může zapříčinit, že u některých druhů ztrácí prapůvodní chování spojené s pudem sebezáchovy, získáváním potravy nebo sexuálními pudy postupně svou původní funkci a přebírá funkci komunikační. Toto chování je úzce spojeno s určitými gesty, která pravidelným opakováním v daných situacích nabývají na intenzitě. Právě tímto opakováním se z pouhých gest stanou rituály (jinak velmi dobře známé například z ptačích námluv). Termín ritualizace tedy označuje jevy, které mají kořeny v evoluci a utvářejí se během velmi dlouhých období.

Čím dál více odborníků se však domnívá, že u vyšších savců se některé zvyklosti mohou vyvinout daleko rychleji a ustálit se až během jejich života. U štěněte se ritualizace zásadním způsobem projevuje při vývoji komunikace. Základní činností, která napomáhá rychlému zažití rituálů, je hra.

Jak jsme již mohli pozorovat, štěňata se k ní uchylují ke konci přechodové fáze vývoje. Hru vyvinul ze všech tvorů nejdokonaleji člověk, proto s vymezením tohoto pojmu nemá problém. U psa je definice hry naopak daleko obtížnější, ten totiž za hru pokládá jakoukoli aktivitu, která pro něj postrádá jasný cíl ani neslouží žádnému účelu (získat potravu, cosi sdělit, apod.). Pomalu se také utváří dříve neuspořádaná motorika štěněte, a to se pak pouští do takzvaných bojových her. Toto označení je v podstatě trochu zavádějící, protože nic nesvědčí o tom, že by se jednalo o náznaky souboje, pes v raném věku pouze doráží na členy smečky, svoje bratry a sestry. Když zvířeti narostou zuby, dostaví se první bolestivé odezvy, později velmi užitečné při osvojování schopnosti sebeovládání, ale rovněž při budování smyslu pro vlastní sebeobranu. Postupně si při hraní štěně uvědomí, že útoky, do kterých se na počátku velmi směle pouštělo, mohou vyvolat nejrůznější reakce.

Například pes povalený na zem jiným, mladým či dospělým jedincem, reaguje často stejným způsobem, jako když jej matka převracela, aby vykonalo potřebu. Ostatně, když se během této hry druhý pes přiblíží čumákem k jeho pohlavnímu orgánu, dojde k malému úniku moči.

Všimli jsme si, že pokud si má štěně osvojit submisivní postoj, musí jej za prvé v raném věku matka výchovně obracet a vylizovat, a za druhé, mladý pes musí provedení submisivního postoje ověřit v praxi při střetu s dominantním protějškem, sám tak pozná, že tím zmírní jeho agresivitu. Uklidní se dominantní protivník proto, že už samotná pozice štěněte v něm vyvolá umírněné chování? Nebo za vším stojí fenomén, někdy nazývaný „druhá paměť“ způsobující, že provedení submisivního postoje zmírňuje agresivitu psů již po celé generace.

V každém případě můžeme tvrdit jedno: štěně velmi rychle zpozoruje, že když si lehne na záda a lehce se pomočí, předejde jakémukoli potenciálně hrozícímu konfliktu.

Zjistili jsme také, že pokud je mladý pes ohrožen dospělým, má často sklony se k němu přiblížit, natáhnout hlavu směrem k jeho čumáku a jemně jej okusovat, jako kdyby žádal matku o zpracovanou potravu. Místo kousání a čekání na jídlo, ale nakonec začíná ještě důkladněji hryzat. Často má při tom uši stažené dozadu, vydává slabé zvuky a kouše čím dál silněji, takže dominantní jedinec začne vrčet. Jakmile se uklidní, štěně se natáhne na zem. V této chvíli se uskuteční rituál utišování. Zásadní roli zde hraje kousání do čumáku dříve používané k získání potravy, nyní se však jeho funkce mění a stává se z něj signál zmírňující agresivitu.

Tyto základní, jednoduché prvky, které dříve sloužily zvířeti k holému přežití, mu nyní pomáhají vybudovat další gesta, která mají zcela jinou společenskou funkci.

Herní interakce jsou prvotní, protože štěně uvádějí do situací, kdy s ním není zacházeno nejlépe a občas musí dokonce čelit agresí, což je naučí různým druhům „konfrontací“. Takto lépe pochopí, co se děje ve smečce. Je tedy zřejmé, že tyto způsoby chování mají kromě funkce komunikační, také funkci sociální soudržnosti. Proces dorozumívání má anxiolytické účinky, což znamená, že pomáhá zvířeti ve vyhrocených situacích lépe zhodnotit okolnosti, a tím je ochrání před úzkostí a strachem. Komunikace je tak pro přežití smečky nezbytná, protože omezuje vznik destabilizačních konfliktů a tím snižuje na minimum biologické riziko, jež představují extrémní situace.

Když pes napodobuje člověka a člověk psa

Štěně se také hodně učí napodobováním dospělých, a to ať už se jedná o psy, nebo o lidi. Právě kontaktem s nimi si vštípí celou řadu základních prvků chování. I když člověk a pes jsou druhy různě sociálně rozvinuté, existuje mezi nimi mnoho sjednocujících bodů. Vidíme zde určité podobnosti v používání těla jako prostředku komunikace. Přesto, že se to na pohled může zdát obtížné, protože člověk je dvounohý a pes čtyřnohý, nacházíme zde důležité shody ve způsobu používání některých částí těla, což umožňuje mezi těmito živočišnými druhy vzájemnou interakci. To znamená, že oba jsou schopni svou komunikaci přizpůsobit tak, aby se vzájemně chápali. Jedná se o spontánní reakce nevznikající v uměle vytvořených podmínkách. Toto dorozumívání existuje po celá staletí.

Významný vědec Heine Hediger, známý pro svou netypickou zálibu ve studiu zvířat z cirkusů a ze zoologických zahrad, se hodně zabýval vztahy mezi člověkem a zvířetem a principem jejich fungování. Vyvinul teorii, již nazval „sklon k asimilaci“. Uvědomil si, že určitý počet druhů, především vyšších savců, má schopnost přebírat vzájemně některé komunikační prvky od jiného druhu, a měnit tak své vlastní zvyky, aby byly postupně pro komunikačního partnera srozumitelnější, i kdyby měly ztratit svou původní funkci.

Pokud zvíře přetváří svoje rituály, aby se podobaly lidským komunikačním prvkům, mluví Hediger o antropomorfismu. Když člověk za účelem lépe se dorozumět se zvířaty zařazuje do komunikačních signálů původně zvířecí gesta, mluvíme o zoomorfismu.

Hedigerovy termíny mohou být matoucí, protože v neodborném jazyce bývají používány v opačném smyslu.

Můžeme uvést dvě velmi zábavné ukázky, jednu jako příklad zoomorfismu a druhou jako příklad antropomorfismu. U psa jsme již zmínili postoj, který spočívá ve zdvižení tlapy dopředu směrem k čumáku a plní funkci výzvy ke hře nebo usmiřovacího gesta vůči dominantnímu jedinci (viz str. 137). Tento prvek neverbální komunikace ale existuje i u dětí (a u mláďat vyšších primátů) a umožňuje jim získávat a směňovat mezi sebou různé předměty. Dobře je to vidět například v jeslích. Když si batolata chtějí mezi sebou vyměnit nějakou věc, nakloní hlavu na stranu a natáhnou ručičku vzhůru. K takovému chování mají sklon také opice, gorily, šimpanzi a orangutani, dovoluje jim to směnit předměty nejrozličnějšího druhu.

Bylo zjištěno, že pes, který žije v rodině spolu s lidmi a především malými dětmi a je do této rodiny dokonale začleněn, mění způsob zvedání tlapy k čumáku, má tendenci naklánět hlavu a vytáčet tlapu směrem ven, nikoli přímo nahoru, protože anatomicky mu loketní kloub úplné otočení neumožňuje. Pes tedy tlapku stále spíše vtáčí, je však schopný rotaci mírně naznačit a natahuje svoji přední končetinu dopředu a do výšky, aby něčeho dosáhl.

Uveďme příklad: pokud popíjíte u konferenčního stolku zaplněného jídlem, většinu času se k vám pes bude přibližovat, sklánět hlavu a podávat tlapku. V této chvíli všichni reagují stejně a v domněnce, že se zvíře domáhá potravy, mu vyhoví. Tento způsob komunikace funguje velmi dobře zvláště mezi psy a malými dětmi, například při svačině můžeme být svědky opravdu zábavných komunikačních situací.

U člověka jsme již popsali příklad zoomorfismu u gesta vyzývajícího ke hře, podobně je tomu také, když k sobě voláme dítě, abychom s ním navázali určitý kontakt - spontánně si dřepneme a rozpřáhneme paže, děláme rytmické pohyby, plácáme se po nohách a do stehů. Je tedy patrné, že člověk napodobuje psí postoj „výzva ke hře“. Vidíme, že pohybuje tělem rytmicky dopředu a naklání hlavu, což doprovází zvukovými signály, slabými zvoláními, veselou intonací a mlaskáním jazykem (viz obrázek na str. 97). Dobrým příkladem zoomorfismu je, když člověk přivolává psa tak, že mění typicky lidský postoj a míchá jej s prvky typickými pro psy, čímž si vytváří svůj vlastní postoj vyzývající ke hře, pro zvíře dokonale srozumitelný.

Co člověk sděluje psovi svým tělem

Člověk se psem komunikuje slovy, intonací, důrazem na jednotlivá slova, ale také pohyby těla, které pes výborně dešifruje.

▪ *Postavení trupu*

Člověk drží trup:

- Nakloněný dopředu: pes tento přístup považuje za dominantní.
- Sehnutý kolmo: pro psa je toto znamením neutrality.
- Nakloněný dozadu: pes se pokládá za dominantního.

▪ *Rychlost pohybu*

- Rychlý pohyb je pro psa znamením agrese.
- Průměrná rychlost je příznak neutrálního nebo dominantního postoje.
- Nevyrovaný a přerušovaný pohyb si pes spojuje s rolí podřízeného jedince.

▪ *Dráha*

- Může být přímá nebo uhýbat, v závislosti na pocitu, který člověk vůči psovi chová (neklid nebo jistota).
- Pokud jde člověk přímo k hlavě či boku psa, jedná se o dominantní přístup.
- Pokud člověk psa obchází a přibližuje se k němu zezadu, zvíře to bude považovat za podřízené chování.

▪ *Pohled*

Zde působí dva různé faktory: směr pohledu a délka jeho trvání.

Směr

- Pohled do očí: výzva k boji.
- Pohled na hřbet: znak dominance.
- Pohled na stranu: neutrální nebo podřízený postoj.

Délka trvání pohledu

- Souvislý pohled: rys dominance nebo vyhledávání souboje.
- Přerušovaný pohled: výraz ochočení nebo podřízenosti.

Každá smečka má své „nářečí“

Výše uvedené příklady rituálů jsou společné pro všechny psy žijící s lidmi. Zajímavé však je, že uvnitř každé skupiny se objevují ještě jiné specifické zvyklosti. Zvláště jde-li o takzvanou „rodinnou smečku“, tedy prostředí, ve kterém pes žije (zvíře se řídí pravidly smečky a člověk pravidly rodiny, odtud je odvozeno uvedené označení). Vše se odehrává, jako by existoval jakýsi psí jazyk rozvětvený do spousty dialektů.

Důležitým faktem je, že každé takovéto společenství má své vlastní rituály. Zoolog Konrad Lorenz považuje tyto zvláštní zvyklosti za něco jako „citový tmel“ poutající jedince k jeho skupině. To znamená, že v dospělosti bude pes se svou smečkou svázán silným citovým poutem jednoduše proto, že zmíněné drobné rituály v ní značně zlepšily stupeň komunikace, a vytvořily mu tak velmi bezpečné zázemí.

Tím více jsou udivující zkratky v chování pozorované u psa v dospělosti. Dochází k nim často v případě, kdy je připraven o možnost své rituály vykonávat. U dospělého jedince byla popsána takzvaná „úzkost z porušení rituálů“ (viz str. 191), která může mít velmi dramatický dopad. Pokaždé, když pes změní svou smečku, například pokud jej jedna opustí a osvojí si jej druhá, určitá část signálů používaných v jeho bývalém společenství už v tom novém nefunguje, což psa přinejmenším v počátcích mimořádně stresuje. V ideálních podmínkách si postupně na nové rituály zvykne, ale pokud se mu nepodaří začlenit, může se jeho sklíčenost prohlubovat a vyústit v klinický stav diagnostikovaný jako těžká úzkost.

➤ Sluch jako komunikační prostředek

Škála zvuků a vibrací vydávaných psem je velmi různorodá a jejich výzkum by vyžadoval prostředky, které se doposud užívaly jen velmi zřídka. Spolu s rozvinutější socializací a osvojováním výše popsaných postojů jsou zvukové projevy psa čím dál méně časté a méně rozmanité. Zdá se, že při komunikaci mezi dospělými jedinci akustické prvky pouze doplňují nebo zdůrazňují řeč těla.

Zvukové projevy psa

Zvuky, které pes vydává (říkáme jim také akustické prvky, viz str. 55) jsou štěkání, vrčení, vytí, pronikavé úpění, kvílení, kňučení, ňafání, kašel. Klapání zubů a funění mezi zvukové signály nepatří.

Akustické prvky jsou spojeny s různými citovými stavy:

- Lidé se často domnívají, že štěkot je znakem agresivity, v podstatě je však spojen se stavem pohotovosti a odpovídá u psa i jinému, nejen agresivnímu, rozpoložení.
- Vrčení s obnaženými zuby značí fázi zastrašování, po které následuje agresivní chování.
- Vrčením se zavřenou tlamou pes často vyjadřuje radost.
- Kňučení můžeme slyšet v nepříjemných situacích (bolest, strach) nebo když pes akceptuje autoritu dominantního jedince (obecně dochází nejdříve k zaúpění a potom ke kňučení).
- Vytí je komplikovanější záležitost. Není vlastní všem rasám psů. K vytí dochází v situacích velké duševní sklíčenosti jako v případě úzkosti z odloučení. Vytí u tažných psů je také zvláštní případ, jeho prostřednictvím komunikují na velké vzdálenosti.

Bylo zjištěno, že psi, se kterými jejich majitelé hodně mluví, vydávají velké množství zvuků.

„Můžeme psovi zabránit, aby štěkal?“

Někteří lidé už vyzkoušeli mnoho způsobů: elektrický obojek s výbojem v případě, že pes štěká, hlas majitele nahraný na záznam, obojek vydávající citrusovou vůni. V krajní situaci je možné přistoupit k chirurgickému zákroku vyoperování hlasivek. Samozřejmě, že když se neodstraní důvod psiho štěkání, jsou tyto metody nejen neúčinné, ale navíc ještě u zvířete prohlubují problém se stavy úzkosti.

Rozumí pes lidské řeči?

Pes žijící mezi lidmi kolem sebe permanentně slyší lidskou řeč. Zásadní otázka, kterou si všichni už po staletí pravidelně kladou, zní: je možné, aby ji také chápal? Čemu je schopný porozumět? Pokud s námi zvíře žije, je důležité rozpoznat, co všechno je schopné dešifrovat. Je-li člověk přesvědčen, že pes chápe všechna jeho slova, cítí se oprávněný zasáhnout, když jej neuposlechne. Ten ale většinou úkon neprovede jednoduše proto, že nepochopil, co po něm pán chce, takže i trest pro něj bude nesrozumitelný.

Z etologického hlediska můžeme v řeči rozlišit dvě složky:

- artikulovaný zvuk s jasně definovanou zvukovou strukturou (což je určitým způsobem akustický obraz).
- význam, který si pod touto zvukovou jednotkou představíme.

Stejně slovo může mít několik významů, které tvoří tzv. „sémantické pole“ slova: např. slovo „země“ má ve svém sémantickém poli označení naší planety Země, ale zároveň je to výraz pro plochu, po které chodíme.

Kromě toho dvě různá slova nebo sousloví mohou mít stejný nebo podobný smysl: pokud řeknete svému příteli: „Sedni si“, nebo „Posaď se“ nebo „Můžeš se posadit“, ve všech případech vám bude rozumět, že má zaujmout místo k sezení.

Co se stane v případě psa? Je schopný rozumět, tedy odlišit zvukové charakteristiky slova, ale všechny studie, které byly doposud uskutečněny, potvrzují, že aby slovo získalo smysl, pes si s ním musí spojit jasně určený předmět nebo skutečnost.

Například, pokud chce psa jeho pán naučit sednout na povel, zatlačí mu rukou na jeho stehno tak, aby ohnul zadní nohy. Tím psa přiměje přiblížit se zadkem k zemi a současně pečlivě vyslovuje: „Sedni“ s několikerým opakováním. Když pes úkon provede, je pochválen. Pokud jste dobrým cvičitelem, chvíli po povelu „Sedni“, pes zaujme tuto polohu. Jestliže mu někdy poté řeknete „Nechceš si sednout?“, pes neprovede úkon „Sedni“, protože pro něj je tato poloha jenom slovo „Sedni“, zbytek věty mu nedává smysl. Zvíře je omezeno zvukovými vjemy, které uslyší jako první.

V určitém typu výcviku pobízíme psa, aby po zvládnutí povelů „Sedni“ a „Lehni“ provedl povel „Vstaň“. Pozorujeme, že pokud si spojil slovo „Vstaň“ se skutečností, že se zvedá, na povel „Zvedni se“ nereaguje. Pro psa je důležitá především zvučnost slov, kterou si spojí s určitou činností nebo věcí. Balonek je pro něj „balonek“, není to slovo „hračka“ ani žádný jiný výraz.

Musíme zdůraznit, že je velmi důležité vědět, jak pes lidskou řeč vnímá, protože pokaždé, když se člověk ocitne v problémové situaci, má tendenci opakovat jednu věc různými slovy. Pro člověka je přirozené říkat tutéž věc různě, když mu někdo nerozumí. Můžeme se vrátit k příkladu s povelu „Sedni“, lidé jej často špatně používají a dělají stále stejnou chybu: spojují slovo „Sedni“ s gestem tlačení psa do kolen.

Zprv, v neurologii se toto gesto používá, protože spouští reflex stimulace svalů, což znamená, že čím více tlačíte, tím více pes zatahuje svaly a tím více má sklon se zvedat (viz také str. 175, zvládnutí povelu „Sedni“).

Za druhé, poté, co majitel řekne „Sedni“ a zatlačí psovi na zadek, zjistí, že to nefunguje a začne zkoušet různé jiné varianty: „Chceš se posadit?“, „Posaď se!“, „Řekl jsem ti, aby sis sednul“ atd. Je zřejmé, že čím více povelů cvičitel vyzkouší, tím méně jsou účinné a tím více se dostává do stresu, protože je přesvědčený, že udělal maximum, aby to psovi dobře vysvětlil. Zažil jsem cvičitele, kteří svým psům nakonec říkali věci typu: „Musíš dát zadek na zem!“. Pes se pochopitelně ani nepohnul.

Jak správně mluvit na psa

- Používejte jednoduchá slova stejně jako při výběru psiho jména (viz str. 98), to znamená, že musíte dávat přednost jednoslabičným nebo dvojslabičným výrazům: lépe je zavolat „K noze“ nebo „Noha“, i když se vám to bude zdát strohé, oproti „Pojď k noze“.
- Neustále musíte propojovat řeč s gesty, ta jsou pro psa daleko srozumitelnější.
- Slovo jako zvukový signál je zcela nahodilé, protože je zbaveno původního významu, výcvik se tedy neobejde bez užití metody podmíněného reflexu. Důležitý je především tzv. „pozitivně podmíněný reflex“. To znamená, že pes dostane odměnu pokaždé, když se více či méně přiblíží požadovanému úkonu.
- I když jste rozčilení, nikdy nesmíte rozkaz formulovat jinými slovy. Dostali byste psa do situace, kdy nemá žádný záchytný bod, kterému by rozuměl, a tím byste mu dali najevo, že výcvik už skončil.

Některé rodiny považují řeč těla za příliš primitivní způsob vyjadřování, a tak se psem komunikují verbálně. V naší společnosti totiž platí pravidlo, že čím jsou lidé civilizovanější, tím méně používají mimoslovní komunikaci, především méně používají gesta, která by mohla určitá slova zdůraznit. Potom dochází k prapodivným situacím, kdy pán velmi klidně a bez jakékoli gestikulace vysvětluje psovi, jako by mluvil s profesorem gramatiky, jak je „moc moc špatné, že pán byl pokousán a koberec byl počurán“ atd., což je pro psa naprosto nesrozumitelné. Většinou jsou tyto střety pro pána velmi skličující, protože má pocit, že vše přesně vysvětlil, zaujal jasný postoj, zabránil zvířeti, aby zaútočilo, ale ve skutečnosti je mezi ním a psem bariéra. Zpráva, kterou se pán snaží předat, je jako taková pro zvíře absolutně nepochopitelná.

Samozřejmě je těžké určit, co si pes z takového sdělení vezme. S jistotou můžeme říci pouze to, že v nejlepším případě bude reagovat naprosto lhostejně a v nejhorším případě se u něj zdůrazní projevy výhrůžného chování.

Celou věc navíc komplikuje literatura pro milovníky psů, kde hojně nacházíme popisy psích miláčků, kterým se podařilo „zvládnout a osvojit si“ dvě stě až tři sta slov.

Při četbě některých autorů mě tak napadlo, že pes může mít bohatší slovník než průměrný člověk, tato představa je ale mylná.

Člověk ovládající dvě stě slov je schopný obsáhnout celé jejich sémantické pole (možná ne vždy v úplnosti, což závisí na jeho kulturním zázemí a vzdělání). Když jej požádáme, aby se posadil, chápe, že to znamená „položít zadek na určené místo“, pes tomu ale neporozumí. Pes je schopný přiřadit si slovo „Sedni“ k pohybu, při němž jde do dřepu a současně dá zadek na zem, ale není schopný pochopit ekvivalent tohoto příkazu „Dej zadek na zem“.

Tento bod musíme zdůraznit, protože je zdrojem nedorozumění, která jsou příčinou obtížných situací mezi zvířetem jeho pánem. Při komunikaci se psem u něj pozorujeme různé emotivní reakce. Dává najevo zájem, poslouchá, otáčí hlavu apod., což ještě prohlubuje dojem, že rozumí lidské řeči. Ve skutečnosti však docházíme k závěru, že u lidí ovládajících dorozumívání se psem hraje lingvistická stránka naprosto zanedbatelnou roli.

Proč je lidská řeč pouze nepatrnou složkou v komunikaci člověka a psa

Sekundární roli lidské řeči v komunikaci mezi pánem a jeho psem velmi výstižně ilustruje případ milovníků německých ovčáků. V určité době jezdívali opravdoví znalci tohoto plemene pro psy přímo do Německa, chtěli mladé zvíře, které již podstoupilo první výcvik. Někteří z nich poté přicházeli na radu s obavami a jedinou otázkou: „Budeme schopni komunikovat se psem, který byl vycvičený v Německu?“ Nakonec probíhala komunikace velmi dobře. Přesto se ale část lidí snažilo dávat psům neobratně povely v němčině. Většinou docházelo k jejich komolení kvůli špatné znalosti cizího jazyka. Psům ale i mimojazyková komunikace stačila v podstatě k pochopení toho, co mají udělat, protože byla bohatě doprovázená intonací a gesty.

..

Oproti psům, neschopným chápat lidskou řeč, existují naopak zvířata, jimž lidé přisuzují větší schopnost komunikovat verbálně. Zdá se, že zvláštní systém symboliky lidské řeči a schopnost pracovat se sémantickým polem si mohou osvojit šimpanzi. Šimpanzi, kteří se naučili znakovou řeč, jsou později schopni dávat věci do širších souvislostí. Například jedna z pozorovaných samic obeznámená se slovy „pták“ a „voda“ byla schopná vysvětlit jí neznámé slovo „kachna“ jako „pták chodící po vodě“. Ta stejná samice, opětovně začleněná do skupiny opic bez znalosti znakového jazyka, začala v tomto společenství „zdravit“, což však bylo špatně pochopeno vůdcem smečky, jehož reakce byla okamžitá. Nato jej nazvala jej „špinavou opicí“, protože slovo „špinavý“ znala jako opak výrazu „čistý“ jemuž se naučila, když se zašpinila při jídle. To jsou vtipné důkazy schopnosti šimpanzů porozumět určitým aspektům lidské řeči. Také u papouška je možné, že dává věci do správného kontextu, a že na rozdíl od loskutáka opakujícího slova jako stroj, se nejedná jen o pouhou souhru náhod.

➤ Čich jako komunikační prostředek

Dorozumívání se prostřednictvím čichu se řadí k typu komunikace na takzvané chemické bázi. Její podstatou jsou chemické látky putující vzduchem od jedince vysílajícího informaci až k jejímu příjemci.

Na počátku obsahuje tato komunikace dva základní typy informací:

- Prvním přenašečem informací jsou feromony. Jedná se o chemické substance, které se chovají podobně jako hormony nebo jako mediátoři v nervové soustavě, mají tedy specifické receptory. Feromony fungují nezávisle na zkušenostech zvířete. Nejsou podmíněny výchovou, ale definuje je biologický systém s pevně danými pravidly. Na základě toho zvíře v závislosti na svém psychickém a fyzickém stavu vysílá feromony, jež jsou u jedinců stejného druhu automaticky přijímány a dekodovány. Tato komunikace je téměř výhradně vnitrodruhová.
- Kromě toho existuje další skupina chemických mediátorů označovaných jako „sociální pachy“. Jedná se o látky, které se zvíře naučí vnímat během života. Tyto sociální pachy ovlivňují také vnímání čichových vjemů celé smečky zvířat. Pachová stopa jedinců ze

stejně smečky potom obsahuje některé podobné složky, což jim usnadní rozpoznat, kdo k nim patří. Zvíře těmto pachům však rozumí pouze v případě, že je má „naučené“. Podobně je tomu také s čichovými vjemy u lidí. Pokud se ocitneme na návštěvě v jiné rodině, všímáme si překvapujících nebo rušivých pachů, zatímco v domácím prostředí se cítíme pohodlněji.

Feromony

Feromony začínají ovlivňovat život štěněte velmi brzo, některé již během prvního poznávání s matkou. Kromě toho existují i další feromony rozvíjející se až v pozdějším věku, během období socializace. To se týká zejména jejich pohlavních druhů, které začíná tělo vydávat až v pubertě v závislosti na tvorbě pohlavních hormonů.

Podle funkce dělíme feromony do dvou velkých skupin: na signální, ovlivňující chování zvířete a závisující na jeho emočních pochodech a iniciační, které působí na jeho psychiku a jsou spojeny s činností hormonálních žláz.

▪ Kde vznikají feromony a k čemu slouží?

Feromony jsou produkovány různými typy žláz v těle. Velké množství jich produkuje kůže svými mazovými žlázami (ty na jejím povrchu vytvářejí mastný povlak). Mazové žlázy s hojnou produkcí feromonů se nacházejí také v místech kolem uší, dále je najdeme také dole u samců dole pod ocasem a u samic v místech okolo pochvy. Jejich výskyt je také v perineální oblasti (mezi análním otvorem a pohlavními orgány) a v úrovni chodidlových polštářků. Pro ilustraci toho jak feromony fungují, nám poslouží příklad územní agrese: Pokud chce pes upozornit vetřelce, že nebude tolerovat jeho přítomnost na svém území, nejdříve vyše několik výstražných znamení (vycení zuby, naježí srst v zádové oblasti, a podobně), poté začíná zadními tlapami hrabat do země, čímž se uvolňují feromony. Pokud vetřelec stále hodlá vniknout na jeho teritorium, jedinec bránící své území zvedne tlapu na vyhrabaném místě a pomocí jej, čímž uvolní další dávku feromonů. Zde se dostáváme k druhému zdroji feromonů, kterým jsou sekrety hlenovitého charakteru.

Zmínka o těchto sekretech evokuje především činnost pohlavní sliznice v období hárání u fen. U samic ale nehrají při uvolňování feromonů roli pouze tyto sekrety vaginálního původu. I když to není zatím prokázané, je možné, že k produkci těchto látek přispívá také

sekret z dutiny ústní, tento typ feromonů plní úlohu především při určování hierarchie ve smečce. Zmíněná teorie je ale stále velmi diskutovaná.

Na vylučování feromonů se podílí také sliznice močového ústrojí. Všem je dobře známé chování psů zvedajících tlapu k močení. Zde nesmíme zapomínat, že tato činnost není pouze výsadou samců, ale že analogický způsob značkování používají také feny. Děje se tak především ve zvláštních obdobích, zejména v době před ovulací a po ní. Toto značkování umožňuje vypustit určité množství feromonů důležitých při pohlavních a rozmnožovacích rituálech a při určování hierarchie ve smečce. Musíme upřesnit, že značkování probíhá vždy ve vertikální poloze, tedy z výšky. Zde je velký rozdíl mezi vylučováním a značkováním. Poslední zmíněné je pouze prostředkem jak uvolnit feromony, čemuž napomáhá právě upouštění moči.

KOMENTÁŘ

1 Úvod

Pro překlad jsem si vybrala úsek z knihy uznávaného francouzského veterináře a entomologa Patricka Pageata *L'Homme et le chien. Bien communiquer*, jež vydalo nakladatelství Odile Jacob.

Text jsem si vybrala k překladu, protože je mi blízké téma kynologie a chovatelství a také proto, že i přes některé výhrady ke stylistickým kvalitám textu zmíněným níže, shledávám knihu jako přínosnou pro českého čtenáře a ve srovnání s některými paralelními texty hodnotnou a inovační.

Její hodnota tkví především v neortodoxním přístupu autora k mnohokrát zpracovanému tématu výcviku psa a obecně v jeho přístupu k problematice soužití lidí a zvířat, který je na jedné straně odborný, na druhé straně velmi lidský a přirozený. V tomto duchu nese celá kniha jasné poselství, že není potřeba *vlastnit* na slovo vycvičené zvíře, ale porozumět tomu, co se v něm odehrává a uvědomit si, že i pes nebo kočka mají své plnohodnotné úzkostlivé stavy a emoční potřeby, jen nám je dávají najevo jinými komunikačními kanály, než jsme zvyklí. Pageat se francouzskému čtenáři snaží na čtyřech stech stranách vysvětlit, že najít společnou řeč s bytostmi, co s námi žijí je běh na dlouhou trať, a že toto *umění komunikace* vyžaduje s čtyřnohým kamarádem trpělivost, kterou si nelze získat násilím. Zachovat funkční ekvivalenci originálu a zapůsobit na českého recipienta stejným dojmem bylo také cílem mého překladu

2 Překladatelská analýza originálu

2.1 Kontext a funkce originálu a překladu

Francouzský originál *L'Homme et le chien* vyšel v roce 1999 ve Francii v pařížském nakladatelství Odile Jacob. Jedná se o příručku, která má poskytnout praktické rady při výchově a výcviku psa a objasnit některého jeho myšlenkové pochody a nežádoucí chování. V textu ovšem najdeme také spoustu odborným zmínek z oblasti etologie a psychologie zvířat i autorovy osobní zkušenosti z jeho dlouholeté veterinární a univerzitní praxe. Kniha má tedy ráz populárně-naučné literatury s rysy odborného stylu. Příručka pochází z nedávné doby, proto při překladu nebylo potřeba zohledňovat dobu vzniku originálu.

Vydavatel knihu prezentuje následujícím způsobem:

„Comment apprendre à son chien à vivre, à obéir, à marcher en laisse, à être propre ? Que faire s'il aboie sans arrêt ou s'il détériore tout dans la maison ? Faut-il le punir ? Peut-on le guérir ? Peut-il être déprimé, anxieux, stressé ? Un chien qui mord est-il agressif « par nature » ? Que se passe-t-il dans la tête d'un chien ? Comment nous perçoit-il et que comprend-il du langage humain ? Pourquoi s'attache-t-il à l'homme ? Voici tous les conseils pratiques pour dresser et éduquer son chien.

Un livre indispensable pour une relation harmonieuse entre un maître heureux et un chien équilibré. Docteur vétérinaire et éthologue, Patrick Pageat a fondé l'École française de comportement du chien.“

Toto resumé je poněkud zavádějící, kniha ve skutečnosti není klasickou příručkou pro chovatele a místy jde o odborněji pojatý text než pouhé *conseils pratiques*. Autor používá množství odborných termínů a mnohdy sklouzává k detailním zoologickým popisným pasážím.

Můžeme jmenovat další tituly vydané nakladatelstvím Odile Jacob ve stejné edici, například: *La psychologie du chien*, *Stress, anxiété, agressivité* (Claude Béata), *Mon chien est heureux*, *Jeux, exercices et astuces* (Joël Dehasse), *Changer le comportement de votre chien en 7 jours* (Joël Dehasse). Tematicky se jedná o velmi podobné příručky pro chovatele, co do odbornosti liší se *L'Homme et le chien* od výše zmíněných svým obšírným pojetím tématu a častými odbočkami k anatomii psa nebo obecně k teorii komunikace, což lze přičítat tomu, že ze zmíněných autorů se jediný Patrick Pageat věnuje také akademické dráze a odborným pracím, tudíž má větší tendence zpracovávat téma po teoretické stránce.

2.1.1 Autor

Autorem knihy je uznávaný francouzský specialista v oblasti etologie, doktor entomologie a veterinárního lékařství Patrick Pageat. Jako profesor přednášel také na univerzitách v Itálii, Španělsku a Velké Británii. V současné době působí jako profesor na univerzitě v Turíně. Sám je také zakladatelem francouzské školy pro analýzu chování psů a stojí v čele centra pro výzkum v oblasti etologie domácích zvířat. Tento ústav si za hlavní cíl klade zlepšení komunikace mezi lidmi a domácími zvířaty a vyvinutí nových prostředků jak těmto společníkům lépe porozumět. Dále se také zaměřuje na patologické jevy ve zvířecím chování a na projevy různých psychických nemocí. Vysoký stupeň odbornosti autora je tedy nasnadě. Jeho postoj vědce se tedy velkou měrou promítá do výchozího textu.

Autor je známý především svými odbornými pracemi na poli entomologie, je specialistou na komunikaci zvířat na chemické bázi a zabývá se zejména tzv. semiochemií. Semiochemické substance jsou látky využívané v chemické komunikaci, například feromony. Především v poslední části překládaného úryvku, která se týká právě komunikace zvířat na chemické bázi, se autor uchyluje k odbornější terminologii, k výrazně popisným pasážím a celkově se tomuto tématu věnuje s velkým zaujetím.

Za svou knihu *Patologické chování psa*¹ obdržel Pageat cenu *Prix Emile Thierry*, kterou uděluje Francouzská veterinární akademie. Mezi další jeho studie patří například: *The European approach to behavior counseling*² nebo *Psychotropic drugs and pheromonotherapy*³. V současnosti se Pageat úzce specializuje na rozvoj feromonoterapie u zvířat a na použití feromonoterapie při poruchách chování u psů a koček. Podílí se na vývoji farmak obsahujících různé typy feromonů a pomáhající tak zbavit psychicky nemocná zvířata stresu a úzkosti co nejpřirozenější cestou. Výzkumu se Pageat věnuje na *Institut de Recherche en Sémiachimie et Ethologie Appliquée*, který založil.

---

¹ Pathologie du comportement du chien. 1ère édition. Editions du Point Vétérinaire, Maisons-Alfort, 1995, 367s.

² The European approach to behavior counseling. In: Handbook of behavior problems of the dog and cat. Landsberg G., Hunthausen W., Ackerman L. (Eds). Saunders, Edinburgh, 2nd edition, 2003. s 455-483.

³ Psychotropic drugs and pheromonotherapy. Crowell-Davis S. & Pageat P. In : BSAVA Manual of Behavioural Medicine. Mills D., Horvitz D. (Eds). BSAVA. In Press.

2.1.2 Médium

Kniha *L'Homme et le chien* má sloužit jako příručka pro chovatele a cvičitele psů, a to nejen pro ty začínající. Svoji odborností má co nabídnout i pokročilejším kynologům, kteří by se rádi dozvěděli více o psychologii a etologii zvířat nebo o tom, jak u psa probíhají některé fyziologické procesy. Autoři se snaží čtenářům poskytnout nejrozumnější rady, jak jednat se psem při výcviku, jaké mu dávat povely nebo které jméno je pro psa vhodné. Zároveň potenciálního chovatele seznamují s riziky, které může přinést přítomnost psa v bytě. Text také nenásilnou formou uvádí adresáta do historie kynologie jako takové. Kniha je rozčleněna do několika kapitol, které se dále dělí na menší podkapitoly. Prolínají se v nich náročnější pasáže psané odborným stylem a zábavnější úseky, většinou příklady z autorovy mnohaleté práce psy. Dále zde najdeme graficky oddělené rámečky obsahující buď zrekapitulované informace z předchozího textu, nebo nové informace, stručně a věcně podané pokyny pro chovatele.

Pro překlad jsem si vybrala kapitolu, která se věnuje komunikaci mezi člověkem a psem a najdeme ji asi v polovině příručky. Zajímavý a přínosný je tento úsek především proto, že pojednává o tématu velmi netypickém pro populárně-naučné příručky tohoto rázu. Zabývá se prapůvodními příčinami psího chování s důrazem na rozeznání jeho vrozených a naučených složek, může být také chápán jako úvod do etologie domácích zvířat obecně.

2.1.3 Adresát

Kniha je určena chovatelům, kteří potřebují poradit s výcvikem a s výchovou psa nebo objasnit důvody jeho patologického chování. Na první pohled se tedy adresát zdá být jasně vymezený, po důkladném přečtení knihy ale zjistíme, že text je adresován také zkušenějším kynologům, kteří si chtějí doplnit vzdělání v oblasti etologie, psychologie a teorie komunikace zvířat.

Dalším typem adresátů zde mohou být čtenáři, kteří se psy komunikovat neumí, nebo se dokonce psů velmi bojí. Autor knihy totiž nabízí návod jak se ke psovi chovat, aby považoval člověka za dominantního a jak zabránit jeho strany potenciální agresivitě. Lidem, kteří jsou ve společnosti psů nejistí, tyto rady pomohou překonat jejich strach a naučí je se zvířetem správně jednat. Text tedy vůbec není primárně určen skálním příznivcům psů, dokonce se mezi čtenáři najdou i lidé, co se jich bojí. Přesto je spektrum potenciálních čtenářů poněkud omezeno, a to odborností a jazykem příručky. Oproti běžným publikacím

tohoto typu, které jsou psány jednoduchým jazykem a optimistickým až veselým tónem, nese kniha *L'homme et le chien* mnoho rysů odborného textu, čímž hodně čtenářů předem odradí.

Kniha je primárně určena chovatelům psů, hlavní téma je komunikace mezi lidmi a zvířaty, podrobněji se zabývá hlavně výcvikem psa a patologickým chováním psů. Toto téma je zpracováno v šesti kapitolách na tři sta sedmdesáti stranách. Předmětem mé práce je pouze kapitola 5 - *Le chiot apprend à vivre avec les autres* a její podkapitola *Bien communiquer* (s.135-155).

V případě překladu by předpokládaný recipient byl český chovatel psů. Cílové prostředí se tedy nijak zásadně neliší od výchozího a text se nemusí přizpůsobovat českému příjemci z hlediska kulturních odlišností. Mezi primární a sekundární komunikací nepozorujeme ani místní ani časový posun, tematika knihy je ve výchozím i cílovém prostředí pro adresáta stejně blízká. Posuny ke kterým dochází, se odehrávají především na rovině syntaktické a gramatické, aby text odpovídal českému úzu a stylistickým normám.

2.2 Výstavba a členění textu

2.2.1 Téma a obsah

Ústředním tématem knihy je soužití člověka a psa. V prvních kapitolách se seznamujeme se základními metodami výcviku psa, jsou tedy zaměřené ryze prakticky, v dalších kapitolách je čtenář uveden do problematiky psychologie a etologie zvířat a text nabírá odbornějšího charakteru. Do praktických částí jsou začleněny také pasáže čistě teoretické týkající se historie etologie a veterinární praxe. Čtenář je seznámen i s hlavními představiteli těchto disciplín. Tyto teoretičtější pasáže nejsou od ostatního textu nijak graficky odděleny a fungují spíše jako autorova vsuvka. Kniha tedy občas připomíná text psaný metodou volných asociací, což překladateli práci rozhodně neulehčuje. Zde se projevuje styl autora vzešlého z akademického prostředí, je patrné, že odborné publikace jsou pro něj přirozenější než populárně-naučný text určený pro běžné, průměrně informované chovatele psů. Přesto je zde snaha předkládat téma v takové formě, aby čtenáře co nejvíce bavilo a text byl zároveň přehledný. Proto se v knize nachází několik tabulek, kde jsou heslovitě vypsány rady, kterými se má cvičitel řídit a také množství obrázků s popisky.

2.2.2 Členění textu

Kniha se skládá z předmluvy, úvodu, prostřední části nazvané *Portraits de chiens avec maîtres* a hlavní části s titulem *Le développement du chiot*, tato poslední, bezmála třísetstránková, část knihy je dále členěna na šest kapitol, které jsou řazeny chronologicky jako jednotlivá stádia v životě psa. Názvy kapitol popisují jejich obsah velmi zevrubně, spíše dávají knize formální rámec, neboť autor často odbočuje od hlavního tématu a dostává se k jiné problematice.

- 1) Les débuts de la vie chez le chien
- 2) Le chiot s'ouvre au monde
- 3) Le chiot apprend à vivre avec les autres
- 4) Le chien adulte
- 5) Le chien âgé
- 6) Qu'est-ce qu'un chien?

Každá z kapitol je dále členěna na podkapitoly. V textu se také vyskytují graficky oddělené tabulky, kde jsou určité pokyny heslovitě popsány a vyčleněny tak od zbylého, odbornějšího textu. Menší podtémata v textu jsou oddělena nadpisy v kurzívě a nejsou nijak značena čísly ani písmeny, což působí poněkud zmatečným dojmem. Jako celek je ale členění přehledné, napomáhá při orientaci v textu a umožňuje čtenáři vybrat si jen to, co jej zajímá nebo v textu přeskakovat, aniž by se v něm ztrácel

Díky členění na kratší úseky působí text přehledně a dobře se v něm orientuje. K lepší orientaci také dopomáhají graficky oddělené tabulky, ve kterých jsou stručně sepsané pokyny a základní principy výcviku, čtenář se tak může k jednotlivým pokynům rychle vracet. Problém nastává na úrovni vět, autor používá velmi dlouhá souvětí rozkládající se mnohdy přes celý odstavec nebo stránku. Čtenář se pak v textu ztrácí. V českém překladu jsem se snažila příliš dlouhé celky rozdělit na menší úseky, aby bylo dosaženo lepší srozumitelnosti textu.

2.3 Lexikální charakteristika originálu

Vzhledem k tomu, že se jedná o odborný text, zásadní roli v lexikální analýze hrají termíny. Text je zaměřen na obor kynologie, tedy na výchovu a výcvik psů a porozumění základním fyziologickým potřebám psa. Dále pojednává obecněji o problematice komunikace mezi zvířetem a člověkem a o jejich rozdílných psychických stavech. Použitá slovní zásoba se tedy skládá z obecnějších pojmů z oblasti kynologie a výcviku psa a také z čistě odborné terminologie. Odborné výrazy zastoupené v textu by se daly rozdělit do tří oblastí:

- Kynologie, zoologie a etologie

Nejčastější výskyt termínů v textu jsem zaznamenala u odborných výrazů z oblasti kynologie, zoologie a etologie. Jejich překlad jsem konzultovala s odborníci z oboru veterinárního lékařství. Jednalo se například o výrazy: *période de transitive, zoomorfisme, période de socialisation, mémoire d'espèce, jeux de combat, à l'entrée du fourreau de la verge, la région du périnée, l'anus, l'appareil génital, hormones, médiateurs, phéromones, système nerveux, coussinets plantaires*

- Teorie komunikace

Odborné výrazy z oboru teorie komunikace pro mě představovaly časově náročný překladatelský úkol. Na rozdíl od odborných termínů ze zoologie a veterinárního lékařství jsem z tohoto oboru neměla nikoho na konzultaci, pro zachování funkční ekvivalence bylo tedy nutné nastudovat si danou problematiku a orientovat se alespoň zevrubně v její terminologii. V textu se vyskytly následující výrazy:

la voie olfactive, canal acoustique, communication chimique, communication tactile, communication par vocalises, communication par l'intermédiaire des phéromones, système de communication, communiquer par la vue

Vysokou frekvenci výskytu názvosloví z oboru teorie komunikace si můžeme ukázat na nadpisech použitých textu. Je zastoupeno velké množství synonym ze sémantického pole komunikace, jazyka a dorozumívání se.

<i>Bien communiquer</i>
<i>Comment le chien communique</i>
<i>Communiquer par la vue</i>

<i>D'où viennent les différentes postures et mimiques du chien?</i>
<i>Comment ces différents éléments aboutissent à un système de communication</i>
<i>Quand le chien imite l'homme et que l'homme imite le chien</i>
<i>Ce que l'homme «dit» au chien avec son corps</i>
<i>Un dialecte propre à chaque groupe</i>
<i>Communiquer par l'ouïe</i>
<i>Les sons émis par le chien</i>
<i>«Peut-on empêcher un chien d'aboyer?»</i>
<i>Le chien comprend-il le langage humain?</i>
<i>Comment parler à un chien</i>
<i>Pourquoi le langage humain a une faible part dans la communication homme/chien</i>
<i>Communiquer par l'odorat</i>
<i>Les phéromones</i>
<i>D'où viennent les phéromones et à quoi servent-elles?</i>

I když se je příručka zařazena vydavatelem primárně jako příručka pro chovatele, téma komunikace člověka a zvířete v obecné rovině zde má velký prostor, proto se stylově často odchyluje od typických chovatelských příruček.

- Sociologie a psychologie

Terminologie z oblasti sociologie a psychologie se nevyskytuje v překládaném textu ve větším množství, její náročnost spočívala v časté dichotomii překladatelských řešení, jež je nutné volit podle daného kontextu. Např. *odeurs sociales* : společenské x sociální pachy (viz kapitola o překladu přejatých termínů a slov cizího základu). V textu se dále setkáváme s následujícími termíny:

odeurs sociales , *posture de soumission*, *ritualisation*, *ritualizace*, *anxiétés de déritualisation*, *signaux sexuel*, *tableau clinique d'anxiété lourde*, *famille meute*

2.4 Stylistická rovina

Francouzský výchozí text je po stylistické stránce velmi nevyvážený. Jako celek by se dal zařadit do textů populárně naučných, pokud jej ale podrobíme detailnější analýze, vidíme, že autor na mnoha místech stylově kolísá. Některé pasáže jsou bohaté na termíny a svým charakterem se blíží odborným textům, ke kterým má autor, jakožto akademik blízko. Jedná se především o pasáž týkající se feromonů, což je autorova specializace. I v odborných pasážích je ovšem patrná autorova snaha o zpřístupnění tématu běžnému čtenáři, a tak se mezi odborné termíny vloudí často výrazy obecné či familiérní, což působí nevyrovnaným dojmem.

Mais on verra qu'il n'y a pas que les sécrétions vaginale qui interviennent chez la femelle. Il est possible, bien que cela ne soit pas prouvé, que la mouqueuse buccale soit en mesure d'intervenir dans la fabrication de phéromones dans le cadre de la communication hiérarchique, mais c'est efore discuté... (O:154)

3 Typologie překladatelských problémů a jejich řešení

Protože není možné rozebrat v následujícím komentáři veškerá překladatelská řešení, zaměříme se pouze na problémy pro daný text nejcharakterističtější.

Primárním cílem překladu by mělo být zachování funkční ekvivalence s originálem. Proto jsem se i ve svém překladu snažila, aby plnil pro českého čtenáře stejnou funkci jako originál pro čtenáře frankofonního. Za cíl jsem si kladla přeložit text tak, aby vznikla příručka pro chovatele psů, která by byla čtivá i poučná zároveň. Důležitost jsem také přikládala srozumitelnosti obsahu pro průměrného čtenáře. U některých termínů jsem tedy použila explicitnější vyjádření nebo český ekvivalent místo latinského termínu. Funkční ekvivalence pro mě byla prioritní, proto jsem v některých případech dala přednost volnějšímu překladu před doslovným.

3.1 Překlady nadpisů

Francouzský originál je bohatě horizontálně členěn, s čímž se pojí také velké množství nadpisů. Při překladu nadpisů je třeba dbát na zachování jejich původní dynamičnosti a na jejich prvotní účel, tedy zpřehlednění textu a upoutání pozornosti čtenáře. V překládaném úryvku jsem se setkala celkem s osmnácti nadpisy. Z terminologického hlediska jsem se nemusela potýkat s žádnými překážkami, použité nadpisy se až na pár výjimek vztahují k oblasti komunikace. Na níže uvedených excerptech můžeme pozorovat, jaké hlavní problémy vyvstaly při překladu. Uvádím nadpisy v pořadí, ve kterém se objevují v textu.

<i>Bien communiquer</i> – název celé překládané kapitoly	<i>Umění komunikace</i> – zde pozorujeme nevhodnost použití českého infinitivu v nadpisu
<i>Comment le chien communique</i> – podnadpis se zde nachází přímo pod hlavním nadpisem, setkáváme se s klasickým problémem francouzského opakování, které je pro češtinu nepřírozené, výraz	<i>Jak se pes dorozumívá</i> – zvolila jsem záměrně sloveso dorozumívat se, které mi v českém prostředí připadá v souvislosti se zvířaty přirozenější. České <i>komunikovat</i> je často spojováno

<i>communiquer se objeví celkem v ..nadpisech</i>	s médií, politickým diskursem, marketingem a public relations a má tedy nežádoucí konotace.
<i>Communiquer par la vue</i>	<i>Zrak jako komunikační prostředek</i>
<i>D'où viennent les différentes postures et mimiques du chien?</i>	<i>Jak vznikají u psa různé postoje a mimika?</i> - Při překladu jsem dala přednost pro češtinu velmi přirozenému <i>Jak</i> , které se v podobných příručkách hojně vyskytuje.
<i>Comment ces différents éléments aboutissent à un système de communication</i>	<i>Jak se z jednotlivých pohybů stane komunikační systém</i> - opět jsem zvolila překlad českým <i>Jak</i> , které i při opakovaném výskytu nepůsobí v textu neobratně.
<i>Quand le chien imite l'homme et que l'homme imite le chien</i>	<i>Když pes napodobuje člověka a člověk psa</i>
<i>Ce que l'homme «dit» au chien avec son corps</i>	<i>Co člověk sděluje psovi svým tělem</i>
<i>Un dialecte propre à chaque groupe</i>	<i>Každá smečka má své „nářečí“</i>
<i>Communiquer par l'ouïe</i>	<i>Sluch jako komunikační prostředek</i>
<i>Les sons émis par le chien</i>	<i>Zvukové projevy psa</i>
<i>«Peut-on empêcher un chien d'aboyer?»</i>	<i>„Můžeme psovi zabránit, aby štěkal?“</i>
<i>Le chien comprend-il le langage humain?</i>	<i>Rozumí pes lidské řeči?</i>
<i>Comment parler à un chien</i>	<i>Jak správně mluvit na psa</i>
<i>Pourquoi le langage humain a une faible part dans la communication homme/chien</i>	<i>Proč je lidská řeč pouze nepatrnou složkou v komunikaci člověka a psa</i>
<i>Communiquer par l'odorat</i>	<i>Čich jako komunikační prostředek</i>
<i>Les phéromones</i>	<i>Feromony</i>
<i>D'où viennent les phéromones et à quoi servent-elles?</i>	<i>Kde vznikají feromony a k čemu slouží?</i>

Při kontrastivní analýze francouzštiny a češtiny vidíme, že oba jazyky mají velmi odlišné potřeby, co do užití slovesa. Zatímco francouzština se bez slovesných tvarů v textu často obejde a vystačí si s verbonominálními vazbami, čeština naopak používá více vedlejších vět. V případě překladu nadpisů se tyto rozdíly do určité míry stírají, používat nadpisy bez slovesných tvarů je pro češtinu stejně přirozené jako pro francouzštinu.

Při překladu nadpisů do češtiny byla více využívána synonyma, aby nedocházelo k nežádoucímu opakování. Dále bylo využito slovnědruhové transpozice. Zde se projevuje rozdíl v překladu nadpisů a překladu ostatního textu. V běžném textu probíhala transpozice většinou z francouzského substantiva na verbum, zatímco u překladu nadpisů bylo použití slovesa v češtině spíše nežádoucí, v několika případech bylo tedy nutné překládat sloveso podstatným jménem. Například: *Communiquer par l'odorat* - Čich jako komunikační prostředek, *Bien communiquer* - Umění komunikace

3.2 Lexikální problémy

Stylové rozlišení se projevilo také na lexikální úrovni. V odbornější části textu se objevily odborné termíny. Termínů není v textu nepřiměřeně mnoho, přesto jsem při jejich překladu musela využívat pomoc odborníků z jednotlivých oborů. Odbornost termínů považuji pro dané zaměření textu místy jakou velmi neúměrnou, pokud vezmeme v úvahu, že čtenářem je běžný chovatel psů, není možné po něm požadovat, aby znal termíny jako „arbitrární vztah“, „olfaktorický kanál“, „metoda pozitivně podmíněného reflexu“, „perineální oblast“. Některé z termínů v textu jsem tedy přeložila srozumitelněji pro českého čtenáře. U latinského označení některých komunikačních kanálů jsem ponechala také český ekvivalent („olfaktorický neboli čichový kanál“, „taktilní neboli hmatový kanál“). U těchto termínů bohužel nebylo možné použít pouze českou variantu, protože celá pasáž, kde se vyskytují je vyňata z oboru teorie komunikace, kde se o vybraných kanálech hovoří výhradně v latinském označení. Není tedy možné zaměnit je za český ekvivalent, jinak běžně užívaný u těchto termínů v oblasti zoologie („sluchový kanál“, „zrakový kanál“), pokud mluvíme o komunikaci je naopak pravidlem použít termíny „akustický kanál“ a „vizuální kanál

které by se daly rozčlenit do tří skupin dle oborů, do nichž spadají.

1) Zoologie, etologie a veterinární lékařství:

- „*période de transition*“ – „přechodové období“
- „*zoomorfisme*“ – „zoomorfismus“

- „*période de socialisation*“ – „období socializace“
- „*mémoire d'espèce*“ – „druhovú paměť“
- „*jeux de vombat*“ – „bojové hry“
- „*communication possède une fonction anxiolytique*“ – „dorozumívání má anxiolytické účinky“ - v tomto případě byl výraz nahrazen českým ekvivalentem, který se v daném kontextu v českém prostředí používá, zvolila jsem jej zde i proto, že v textu je význam slova „anxiolytický“ dále vysvětlen a čtenář tedy nebude konfrontován s neznámým termínem.

Termíny z oblasti zoologie a veterinárního lékařství jsem hledala především v knize *Problémové chování psů a Poruchy chování zvířat* (viz bibliografie), správnost jejich použití jsem konzultovala s veterinární lékařkou.

Dalším problémem zde byla slovní zásoba ze sémantického pole týkajícího se kynologie a chovatelství. Ve výchozím textu docházelo ke stálému opakování výrazů „*chien*“, „*chiot*“, ale také „*communication*“, „*rituel*“, „*fonction*“, francouzský úzus jak známo opakování stejných výrazů dovoluje, což ovšem není případ češtiny. Aby v češtině nedocházelo k nežádoucímu opakování, snažila jsem se co nejvíce používat různá synonyma a zájmena, například:

- „*chiot*“ – štěně, mladý pes, pes v raném věku
- „*chien*“ – pes, zvíře
- „*communication*“ – komunikace, dorozumívání se
- „*rituel*“ – rituál, zvyklost, zvyk
- „*meute*“ – smečka, společenství, skupina

Některá z použitých synonym byla méně přesná, dala jsem ale při překladu přednost českému úzu a čtivosti textu, tak aby ale ani neztratil svou informační hodnotu.

V určitých případech bylo nutné pro stejné celkové stylistické vyznění překladu a originálu zvolit překladatelský postup kompenzace, protože čeština v některých oblastech nedisponovala lexikálními jednotkami na stejné stylistické úrovni:

- „*retournement effectué par la mère pour aboutir à l'évacuation des excréments*“ – „odstraňování výměšků, které fenka štěňatům vyliže“ – v tomto případě jsem zvolila méně odborné, explicitnější vyjádření

- „*chevauchement*“ – „*kopulační pohyby*“ – zde jsem naopak použila odbornější termín, než je francouzské „*chavuchement*“

2) Teorie komunikace - zde jsem se setkala například s termíny:

- „*la voie olfactive*“ – „*olfaktorický neboli čichový kanál*“ – zde jsem zvolila větší explicitaci s přihlédnutím na cílovou skupinu čtenářů, tedy běžných chovatelů zvířat.
- „*canal acoustique*“ - „*akustický kanál*“
- „*communication chimique*“ – „*komunikace se realizuje na chemické bázi*“
- „*communication tactile*“ – „*taktilní neboli hmatový kanál*“
- „*communication par vocalises*“ – „*...vokální podněty*“ – termín vokalizace v češtině existuje, ale používá se pouze v hudební teorii.
- „*communication par l'intermédiaire des phéromones*“ – „*komunikace prostřednictvím feromonů*“.

Překlad těchto termínů jsem hledala především ve skriptech oboru, který se jmenuje „Teorie komunikace a vzdělávací kybernetika“. V materiálech veřejně přístupných na internetu jsem našla rozčlenění na komunikační kanály přesně jako v textu originálu, zmíněnou terminologii jsem tedy převzala i pro účel překladu.⁴

3) Sociologie, psychologie a psychiatrie – v textu se setkáváme s následujícími termíny

- „*odeurs sociales*“ - „*sociální pachy*“
- „*posture de soumission*“ – „*submisivní postoj*“
- „*ritualisation*“ – „*ritualizace*“
- „*anxiétés de déritualisation*“ – „*úzkost z porušení rituálů*“, zde jsem zvolila méně odborný termín, protože termín „*deritualizace*“ je na rozdíl od „*ritualizace*“ v češtině používán opravdu jen ve velmi odborném kontextu.

- „*signaux sexuels*“ – „*sexuální signály*“
- „*tableau clinique d'anxiété lourde*“ – „*klinický stav diagnostikovaný jako těžká úzkost*“
- „*famille meute*“ – „*rodinná smečka*“

Pro správné pochopení těchto termínů se mi zdálo jako nejlepší řešení konzultovat je přímo s odborníky z příslušné specializace, což se ukázalo jako obtížný úkol, protože přímo zvířecích psychologů existuje velmi málo. Nakonec jsem kontaktovala redaktorku časopisu o zvířatech, která se touto problematikou zajímá.

„*Littérature cynophile*“ – „*literatura pro milovníky psů.*“

3.3 Přejaté termíny a slova cizího základu

Ve francouzském textu se objevily některé termíny utvořené od slov cizího, většinou latinského základu. Na těchto výrazech je zajímavé, že čeština nabízí dvě možnosti jejich překladu, buď přejatým cizím slovem, nebo českým ekvivalentem. Zrádné na této dichotomii bylo, že některé termíny se v textu vyskytly dvakrát a pokaždé v jiném kontextu vyžadujícím jiný převod. Pro představu uvádím několik výrazů opakujících se v textu, které mě svou dvojakostí zaujaly.

Francouzský originál	Český překlad
Sexuel	1) sexuální 2) pohlavní
Substances	1) substance 2) látky
Social	1) sociální 2) společenský
Période	1) perioda 2) období
Système	1) systém 2) soustava

3.4 Stylistické problémy

Bylo třeba si uvědomit, že text má dvě stylisticky odlišné části. První z nich představoval neutrální, místy odborný text, psaný stylisticky vytříbenějším jazykem, druhá část byl text v graficky oddělených rámečcích, ten měl spíše instruktivní ráz a pokyny v něm byly psány téměř na způsob kuchařského receptu. Obsahoval praktické rady pro chovatele, často psané heslovitě nebo v imperativu.

Například:

Utilisez des mots simplex, comme pour le mot du chien

Používejte jednoduchá slova tak, jak je tomu u výběru psiho jména.

...elle est souvent l'élément de clôture d'un échange postural (O:136)

...představuje závěrečnou fázi probíhající konfrontace mezi dvěma psy (P:11)

3.5 Koheze a koherence

Koheze a koherence byla největší slabinou výchozího textu. Autor používá množství dlouhých souvětí, jehož věty na sebe dost obtížně navazují a čtenář se v textu po chvíli přestává orientovat. Logická návaznost některých souvětí je obtížně postřehnutelná:

„On s'aperçu que, pour que la posture de soumission se mette en place, il fallait d'une part que le chiot ait été materné et léché au départ par la mère et que d'autre part, par la suite, la présentation de ce genre de comportement en face d'un adulte désamorce l'agression.“

U takovýchto souvětí jsem dala přednost rozsekání na menší větné celky a při překladu jsem volila explicitnější vyjádření, aby byla výpověď pro českého čtenáře přirozenější.

Celkové soudržnosti bylo jinak v textu dosaženo několika způsoby. Především k tomu napomohla kontextová synonyma z oblasti kynologie a zoologie. Například při označování psí smečky autor hovoří o „meute“, „famille“, „groupe“. Důležitým prvkem je zde také zájmené odkazování. V textu je zastoupeno zájmeno *il* , pro „chien“, které je autorem odlišeno od *vous* , tím je osločován čtenář jakožto chovatel a cvičitel.

3.6 Syntax a členění vět

Na syntaktické úrovni jsem největší problém měla s dlouhými souvětími, které autor hojně používá. Ročleněním vět na menší celky jsem dosáhla lepší orientace v textu a zdůraznění podstatných částí výpovědi.

Na několika místech působila rušivě i interpunkce, autor používá velmi často dvojtečku, která se v češtině v textu vyskytuje jen velmi zřídka. Dvojtečky jsem v textu nahradila většinou čárkami, na některých místech také pomlčkami, základním pravidlem pro mě bylo přihlídnutí k českému úzu.

„Quant aux odeurs sociales, cela reste beaucoup plus flou : on ne sait pas vraiment à quel moment c'est acquis, sachant que les sens de l'olfaction est fonctionnel très tôt – il y a certainement un début de l'identification de la mère avant l'ouverture des yeux grâce à des éléments olfactifs.“

„Daleko méně objasněná však zůstává role sociálních pachů, v podstatě není jasné, kdy dochází k jejich zapamatování. Zde musíme především přihlídnout k faktu, že čichový kanál je aktivní velmi brzy - štěňata díky němu rozpoznávají matku ještě dříve, než jsou schopná otevřít oči.“

Dále se ve výchozím textu často vyskytoval středník a pomlčka, tato znaménka působící v češtině rušivě, jsem nahradila čárkami, popřípadě jsem pro zdůraznění ukončila větu a začala nové souvětí.

3.7 Redundance

Pleonasmy

Ve výchozím textu se ve větším množství objevují informace, které lze označit za redundantní, autor také používá pleonasmy a jednu myšlenku často vyjadřuje pomocí nadbytečných slov. Pokud vezmeme v úvahu, že se v textu vyskytují dlouhá a pro čtenáře nepřehledná souvětí, jsou tyto redundantní informace pro větný celek velmi zatěžující. Na několika místech v překladu jsem tedy tyto prvky vypustila. V následujícím přehledu jsou tučně označeny redundantní výrazy v textu.

Francouzský originál	Český překlad
<i>La communication tactile, quant à elle, n'a été mise en avant qu'assez récemment</i>	<i>Co se týče taktilní komunikace, do popředí zájmu se dostala teprve nedávno (P:11)</i>

(O:135)	
<i>Il comprend que cela veut dire «poser son derrière sur une surface», ce que le chien, pour sa part, ne comprend pas. (O:150)</i>	<i>...chápe, že to znamená „položít zadek na určené místo“, pes tomu ale neporozumí. (P:19)</i>
<i>....parviennent à acquérir et à maîtriser deux cents à trois cents mots (s. 150)</i>	Podařilo se jim osvojit si dvě stě až tři sta slov
<i>Pour compliquer les choses, on s'aperçoit que, souvent, la littérature cynophile... (O:150)</i>	<i>Celou věc navíc komplikuje literatura pro milovníky psů... (P:22)</i>
- <i>Le troisième est canal acoustique: c'est la communication par vocalises; (O :135)</i>	<ul style="list-style-type: none"> <i>akustický kanál, jeho prostřednictvím probíhá dorozumívání v rovině sluchových vjemů (P: 11)</i>

3.8 Gramatická rovina

Nejčastějším typem překladatelských transformací, které proběhly na gramatické rovině, byly slovnědruhovné transpozice, záměna trpných konstrukcí za činné, ale také v mnoha případech záměna aktiva za pasivum. Dále byly použity také slovosledné transformace a záměna přechodníkových konstrukcí za věty vedlejší. Zde je třeba zmínit jeden ze základních problémů při překladu z francouzštiny do češtiny, který představují systémové rozdíly mezi oběma jazyky. Zatímco jako základ české věty slouží sloveso, francouzské větná stavba je založena na jmenném vyjádření. Aby francouzské verbonominální vazby nebyly rušivý element, je nutné při překladu zvolit pro češtinu přirozenější prostředek. V překladu jsem tento problém řešila nahrazením jména jiným, pro češtinu vhodnějším, slovním druhem, nejčastěji slovesem.

3.9 Změny v interpunkci a grafickém členění

Jak již bylo řečeno, výchozí text je velmi bohatě graficky členěn, bylo tedy potřeba grafickou stránku zohlednit také v českém překladu. Při převodu interpunkčních znamének a při celkové typografické úpravě jsem se řídila především územ české prostředí. Žádoucí vlastností populárně naučné příručky je, aby byla pro recipient překladu přehledná a aby bylo snadnější díky grafickému členění dohledávat určité pasáže zpětně. Ve francouzském textu se objevuje množství pomlček, které ovšem pro české prostředí nejsou přirozené, byly tedy nahrazeny jinými interpunkčními znaménky:

...sachant que le sens de l'olfaction est fonctionnel très tôt – il y a certainement un début d'identification de la mère avant l'ouverture des yeux.... (O:136)

... zde musíme především zohlednit, že čichový kanál je aktivní velmi brzy, štěňata díky němu totiž rozpoznávají matku ještě dříve, než jsou schopná otevřít oči. (P:12)

3.10 Kulturní odlišnosti

Originál vznikl ve Francii, je zde tedy patrný kulturní vliv dané oblasti a její realie. S většími obtížemi jsem se zde nesetkala a většinou nebylo nutné realie převádět do českého prostředí. Menší problém nastal u slova *apéritif*, konkrétně ve větě:

„Donnons un exemple: si vous prenez un apéritif autour d'une table base chargée de nourriture, la plupart du temps, le chien va s'epporcher de vous, ...“

Pro Francouze jsou tyto aperitivy běžnou záležitostí, u nás ale tradicí nejsou. Zde není možné přeložit slovo „*apéritif*“ jako přípitek a už vůbec ne jako aperitiv, protože v českém kontextu mají obě slova jiný význam. Žádný český výraz tedy přesně nevystihuje situaci popsanou v úryvku, proto jsem v překladu zvolila neutrální „*pokud popijíte u konferenčního stolku...*“.

Na potřebu zohlednit českého recipienta jsem narazila také v následujícím úseku:

Il m'est arrivé de lire sous la plume de certains auteurs qu'un chien pouvait avoir un vocabulaire plus riche que le Français moyen : c'est totalement faux. (O:150)

*Při četbě některých autorů mě tak napadlo, že pes může mít bohatší slovník než **průměrný člověk**, tato představa je ale mylná. (P:20)*

Výraz průměrný Francouz byl zobecněn slovem člověk, aby snad nevznikla, pro českého čtenáře jistě velmi vtipná představa, že psi jsou na tom speciálně oproti Francouzům se slovní mnohem lépe.

Vzhledem k tomu, že text pojednává o výcviku a chování zvířat a v hlavní roli je zde pes, nemusela jsem se v překladu konfrontovat s dalšími kulturními odlišnostmi. Čeští psi se od svých francouzských čtyřnohých kolegů příliš neliší.

4 Metody řešení překladatelských problémů

Hlavní překladatelskou strategií, které jsem se při práci na tomto textu držela, bylo zachování funkční ekvivalence textu. Protože se jedná o příručku pro chovatele a kynology snažila jsem se v první řadě zachovat funkčnost originálu, jeho obsahovou hodnotu a celkové působení na českého čtenáře. Velkou výhodou textu bylo, že výchozí znalosti o dané problematice se u francouzského a českého recipienta neliší. Nebylo tedy třeba oproti originálu používat vnitřních vysvětlivek či využívat explicitace.

Obtížný byl text naopak kvůli své stylistické nevyváženosti. Autor jakožto na jedné straně odborník zvyklý psát vědecké práce na vysoké úrovni a na druhé straně zapálený kynolog se spoustou zkušeností z praxe, se textu uchyluje místy k velmi odbornému stylu s množstvím termínů a teoretických pasáží, do kterých se ale občas vloudí jazykové prostředky obecné francouzštiny, či stylově příznakové prostředky. Mezi další problémy se kterými se bylo v překladu potřeba vyrovnat

4.1 Transpozice

Francouzský jazyk má oproti českému větší výskyt substantiv, tam kde se francouzština vystačí s podstatnými jmény, musí si čeština dopomoci slovesem. Jedním z častých překladatelských postupů byla tedy také transpozice.

Transpozice slovnědruhová spočívá v tom, že též sémantický obsah je vyjádřen v cílovém textu jiným slovním druhem, než v originálu (Tionová:409). Tento typ transpozice jsem v překladu použila mnohokrát, pro ilustraci uvádím několik příkladů:

*Communiquer par l'odorat (O: 152) - Čich jako **komunikační prostředek** (P: 23)*

Sloveso *communiquer* je zde převedeno pomocí dvou slov jako substantivum a adjektivum *komunikační prostředek*.

*Un dialecte **propre** à chaque groupe - Každá smečka **má** své „nářečí“*

4.2 Modulace

Modulaci charakterizujeme jako restrukturalizaci cílového textu vzhledem k textu výchozímu. Modulace tedy zahrnuje změny v sémantické oblasti, je to obměna ve výpovědi, k níž dochází změnou hlediska, zorného úhlu. (Tionová:447)

Modulací se mohou zdůraznit určité jiné obsahové příznaky pozorované skutečnosti, může se uplatnit jiná sémantická kategorie a dochází také ke změně pojmových kategorií. (Tionová:447). K modulaci se uchylujeme, pokud je v překladu potřeba zohlednit odlišný přístup k realitě v kontextu výchozího a cílového textu, pokud se modulace týká jednotlivých slov, jedná se o modulaci lexikální.

V případě celých větných struktur se jedná o modulaci syntaktickou.

- *Le troisième est canal acoustique: c'est **la communication par vocalises**; (O:135)*

- *akustický kanál, jeho prostřednictvím probíhá **dorozumívání v rovině sluchových vjemů** (P:11)*

la voie olfactive...(O:135)- olfaktorický neboli čichový kanál ...(P:11)

la communication tactile...(O:135) - taktilní neboli hmatový kanál...(P:11)

4.3 Koncentrace a diluce

Dilucí se rozumí významové rozšíření textu a rozdělení jednoho výrazu do dvou nebo více slov. Význam, který je v jednom jazyce vyjádřen pouze jedním slovem, je třeba někdy při překladu „rozředit“ do dvou i více slov. (Tionová:425)

*Pour compliquer les choses, on s'aperçoit que, souvent, la **littérature cynophile** ... (O:150)*

*Celou věc navíc komplikuje **literatura pro milovníky psů** ... (P:22)*

Čeština nedisponuje adekvátním jednoslovným výrazem pro francouzské slovo řeckého původu *cynophile*, v českém překladu bylo nutné výraz více rozvést.

...elle est souvent l'élément de clôture d'un échange postural (O:136)

...představuje závěrečnou fázi probíhající konfrontace mezi dvěma psy (P:11)

Při koncentraci nastává opačná situace než při diluci, jedním slovem vyjádříme v překladu to, co bylo v originálu řečeno dvěma či více slovy. Vzhledem k povaze obou jazyků je jasné, že častějším jevem je koncentrace směrem z francouzštiny do češtiny. Pro analytičnost francouzštiny je víceslovné vyjádření typické, zatímco syntetická čeština je schopná si přirozeně vystačit s jedním slovem.

Koncentraci v češtině nahrává také bohatý vidový systém, který dovoluje stručně vyjádřit to, co musí francouzština rozvést několika výrazy. (Tionová:426)

Celui qui le recoit – adresát

L'individu qui émet le message – jedince...

*...vont servir d'élément **de base** pour construire **la posture de soumission** (O:137)*

*...slouží jako **základní** prvky výchovy k **submisivitě** (P:12)*

4.4 Étoffement a dépouillement

Francouzské předložky *de* a *à* se vyznačují daleko větší vágností než předložky české, v některých spojeních mají už jen funkci gramatikalizované částice bez konkrétního obsahu (Tionová:437). Na některých místech překladu bylo tedy nutné doplnit je výrazem hutnějším nebo danou pasáž více specifikovat. Toto *vyplnění* obsahem se nazývá *étouffement* a setkáváme se s ním v překladu směrem z francouzštiny do češtiny častěji než s jeho protikladem *dépouillement*, což je dáno především velkou abstraktností francouzského jazyka oproti českému. Z úseků, kde jsem na toto překladatelské řešení narazila, vybírám následující, protože špatný překlad předložky by zde změnil celý význam věty:

*...vont servir d'élément de base pour construire la posture de soumission **chez** l'adulte*
(O:137)

*...slouží jako základní prvky výchovy k submisivitě **vůči** dospělému jedinci* (P:12)

Pokud bychom vágní francouzské *chez* převedli do češtiny jako *u*, tedy *...slouží jako základní prvky výchovy k submisivitě u **dospělého** jedince*, mění se význam věty a vyplývá z ní, že výchova k submisivitě se realizuje až v dospělosti, přitom se mluví o submisivním chování štěněte *vůči* dospělému jedinci, což lze pochopit částečně z kontextu, především to však vyžaduje orientaci v oboru.

5 Závěr

Cílem mého překladu bylo vytvořit text, který by plnil stejnou funkci jako francouzský originál, měl by tedy posloužit jako rozsáhlá příručka pro chovatele psů, jak začátečníky, tak pokročilé. Samotný text se od ostatních populárně-naučných textů liší především co do odbornosti. Balancuje na pomezí literatury pro laiky, objevují se pasáže s instruktivním charakterem, např. „Jak mluvit se psem“, na druhou stranu text ale sklouzává k velké odbornosti, například při popisu komunikačních kanálů, o kterých většina z mnou dotázaných odborníků nikdy neslyšela. Co do odbornosti nacházíme v textu jistou obsahovou nevyváženost projevující se i v oblasti lexika. Překlad jsem se proto snažila přizpůsobit především českému úzu a zachovat naučnou funkci pro českého čtenáře. V textu jsem se nesetkala s větším nepochopením, věty byly občas krkolomně konstruovány, ale text byl dobře strukturovaný. Výchozí text byl mírně stylisticky nesourodý, autor používá velmi odborné termíny i familiérní výrazy, tyto pasáže jsem se snažila řešit pomocí kompenzačních postupů, takovými jazykovými prostředky, aby byl text v cílovém jazyce pro čtenáře poučný i zábavný. Na závěr bych chtěla vyzdvihnout etickou a morální stránku knihy. Autor se v celém textu vyzdvihuje důležitost etického zacházení se zvířaty a tento aspekt pokládá vždy za prioritu. V některých pasážích jako odborník kritizuje například různé operativní zákroky prováděné na zvířatech (např. odoperování hlasivek, které je dnes v USA běžné, když pes příliš štěká). Prosazuje přirozené metody a řešení psychických problémů zvířat hledá ve včasné prevenci a ve zlepšení komunikace. Toto považuji za velkou přednost knihy, protože jiné, v tuzemsku dostupné publikace na toto téma, etickou a morální stránku výcviku psa naprosto opomíjejí. Kniha je tedy v oblasti kynologie přínosem jak pro francouzského, tak pro českého čtenáře.

Seznam použité literatury

Primární literatura:

- (PAGEAT, Patrick. L'Homme et le chien. Paris: Odile Jacob, 1999. 377p. ISBN 2-7381-0743-5.)

Sekundární literatura:

- BARANYIOVÁ, E. Poruchy chování zvířat. Brno : Veterinární a farmaceutická univerzita, 2005. 225 stran. ISBN 80-7305-546-5.
- ČMEJRKOVÁ, S. Jak napsat odborný text. Praha : Leda, 1999
- EICHLER, I. Problémové chování psů. Praha: Plot, 2000. 133 stran. ISBN 80-902603-6-5
- GREPL, M. Příuční mluvnice češtiny. Praha : NLN, 2003. 799 stran. ISBN 80-7106-134-4.
- GREVISSE, M. Le bon usage. Gembloux : Éditions J. Duclos, 1969. 1230 stran.
- HENDRICH, J. Francouzská mluvnice. Plzeň: Fraus, 2001. 700 stran. ISBN 80-7238-064-8.
- NEUMANN, J. – HOŘEJŠÍ, V. Velký francouzsko-český slovník. Brno : Academia, 1992.
- RADINA, O. Francouzština a čeština : systémové srovnání dvou jazyků. Praha : SPN, 1981. 296 stran. ISBN 15 761-76-210.
- SENSINE, H. L'emploi des temps en français: Méthode , exemples et exercices, conjugations. Paris : Roudil, 1977. 162 stran. ISBN 2-85044-077-9.
- ŠABRŠULA, J. Problèmes de la stylistique comparée française-tchèque et tchèque-française. Praha : SPN, 1986. 304 stran. ISBN 17-103-86.
- ŠABRŠULA, J. Teorie a praxe překladu. Ostrava : Repronis, 2000. 142 stran. ISBN 80-7042-567
- TIONOVÁ, A. Francouzština pro pokročilé. Praha: Leda, 2007

Elektronické zdroje:

- <http://www.pherosynthese.com/fr/fondateurs.html>
- <http://www.dobermannsorbon.estranky.cz/clanky/prakticke-veci/psychologie-psa>
- <http://www.mazlicci.cz/node/296/print>
- <http://pdf.uhk.cz/kch/plany/lekce/vkdch2.html>
- http://www.vedeme.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=62:proces-efektivni-komunikace&catid=59:hodnoty-kriteriia-presvedceni&Itemid=214